

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبائی

hcwconf.ir

بررسی خلأهای قانونی و راهکارهای پیشگیرانه ارتشاء در بخشهای خصوصی

نام نویسنده: محمد باقری 1

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی

دانشگاه علوم تحقیقات تهران

عضو باشگاه پژوهشگران و نخبگان جوان دانشگاه علوم تحقیقات تهران

چکیده

آسایش عمومی در مفهوم حقوقی آن عبارت از احساسی است که در سایه فراهم بودن شرایط و امکانات لازم برای انجام فعالیتهای گوناگون علمی و اقتصادی و بازرگانی و اداری و اجتماعی و فرهنگی افراد در جامعه حاصل خواهد شد. به نحوی که هر شخصی اعم از حقیقی یا حقوقی، میتواند احتیاجات گوناگون روزمره خود را در چارچوب نظام جامعه آسوده خاطر، حل و فصل و برآورده سازد. بنابراین اهمیت برقراری نظام و امنیت و آسایش عمومی افراد در جامعه بر هیچکس پوشیده نیست. زیرا هر آن زمینه سوءاستفاده و تقلب افراد نسبت به قانون در جامعه فراهم میگردد. در آن صورت حس اعتماد و اطمینان و آسایش عمومی مردم نسبت به نظام حقوقی حاکم بر کشور مختل خواهد شد و روح قانون شکنی و تقلب در جامعه گستر پیدا خواهد کرد و نقض حقوق مالی اشخاص باعث عدم آسایش عمومی خواهند شد. یکی از مباحث مهم درخصوص جرم ارتشاء که در ماده ۵۹۲ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ مورد توجه قرار گرفته است، این بوده که جرم مزبور از جرایم مأموران دولتی بوده و در زمینه ارتشاء بخش خصوصی مورد توجه و جرم انگاری قرار نگرفته است. اهتمام این مقاله بر بررسی خلأهای قانونی و راهکارهای پیشگیرانه ارتشاء در بخش خصوصی میباشد که با رویکردی توصیفی تحلیلی تبیین گردیده است. نتایج حاکی از آن است که با توسعه بخشهای خصوصی، میزان فساد مالی و ارتکاب جرایم رشوه افزایش یافته و همانگونه که در کنوانسیونهای بین المللی به این موضوع تاکید و توجه گردیده، ضرورت دارد که در ایران نیز جرم نگاری شود و زمینه های ارتکاب آن نیز شناسایی و راهکارهای پیشگیرانه موثر اعمال گردد.

واژه های کلیدی: ارتشاء، بخش خصوصی، جرم انگاری، راهکار پیشگیرانه.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

مقدمه

یکی از مهمترین جرایم برعلیه آسایش عمومی که امروزه گستر چشمگیری نیز یافته است، جرم ارتشاء میباشد. جرم مزبور، از گذشته تاکنون مورد توجه دولتها و قانونگذار بوده که در راستای حفظ اعتماد عمومی نسبت به خدمات ارائه شده، جرم انگاری گردیده است. لیکن، موضوعی که حائز اهمیت است این که ارتشاء، فقط در ماموران و مستخدمان دولتی جرم انگاری شده است و در بخش خصوصی مطرح نیست لذا، باتوجه به توسعه ی بخش خصوصی، کارکردها و وظایف آن و تفویض ارائه خدمات از سوی دولت به این بخش، زمینه ارتکاب ارتشاء در این حوزه نیز افزایش یافته است. از اهداف مهم ضرورت جرم انگاری در بخش خصوصی میتوان به اهمیت خصوصی سازی، لزوم مبارزه با فساد اقتصادی و اجرای عدالت اشاره نمود. به این علت که رشوه همان گونه که در بخش دولتی سالب اطمینان مردم نسبت به نظام اجرایی و اداری و از بین رفتن زمینه رقابت سالم و فاسد شدن بخش می شود، همین آثار و پیامدها را در بخش خصوصی نیز در پی خواهد داشت و کارمندان ایان بخش به این طریق وظایف خود را جزو با اخذ پادا و ما به ازای ارباب رجوع انجام نخواهند داد. بار این استناد در راستای پیشگیری از این فساد، اینگونه اعمال نیز در بخش خصوصی میبایست جرم انگاری شود و نخستین و مهمترین اقدام در حوزه کاهش این رفتارها، شناسایی آن از سوی قانونگذار میباشد.

۱- مفهوم رشوه

واژه رشوه از ریشهی "رشو" و به معنی چیزی است که برای ضایع نمودن حقی یا انجام کاری برخلاف و یا صادر کردن حکمی برخلاف حق و عدالت به کسی داده می شود. گاهی واژه رشوه به معنی کود و خاشاک نیز به کار رفته است.^۱ ارتباط این معنی به معنی مصطح حقوقی (یعنی آنچه به کسی دهند تا کارسازی ناحق^۲، و به عبارت دیگر باطل را احقاق یا حق را با ابطال نماید^۳ و در زبان فارسی گاه آن را پاره نامیده اند) آن است که همان طور که کود و خاشاک زمین را برای زراعت آماده می سازد، رشوه نیز نظر مرتشی را برای انجام کار مورد نظر راشی جلب می کند. رشوه دادن را رشاء و رشوه گرفتن را ارتشاء می نامند. رشاء به معنی طناب یا طناب سطل چاه نیز به کار رفته است. وجه تسمیه رشاء به طناب آن است که در واقع راشی با بستن طنابی به مرتشی وی به سوی خود می کشد. رشوه در لغت چنین آمده است: "چیزی به کسی داده می شود برای باطل نمودن حق یا اثبات حق نامشروعی و در اصطلاح عبارت است از چیزی که شخص به حاکم یا غیرحاکم می دهد تا به نفع او حکم یا مطابق میلش عمل نماید. و در جایی دیگر در لغت به معنی آن چه که

^۱ دهخدا، علی اکبر (۱۳۳۴)، لغت نامه، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۴۶۳.

^۲ معین، محمد (۱۳۵۱)، فرهنگ فارسی، جلد دوم، تهران: انتشارات امیرکبیر، ص ۱۶۵۸.

^۳ انیس، ابراهیم و منتصر، عبدالحلیم وسایرین (۱۳۷۲)، المعجم الوسیط، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ص ۳۴۸.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

به کسی بدهند تا کاری برخلاف وظیفه‌ی خود انجام بدهد یا حق کس را ضایع و باطل کند یا حکمی برخلاف حق و عدالت بدهد، در فارسی پاره و بلکفد و بلکفت نیز گفته‌اند.

لفظ رشوه با فتحه عبارت است از مالی که برای صدور حکم به قاضی داده می‌شود و فرقی نمی‌کند که حکم صادره به حق یا باطل باشد. از نظر ترمینولوژی حقوق، رشوه عبارت است از دادن مالی به مامور رسمی یا غیررسمی دولتی یا شهرداری به منظور انجام کاری از کارهای اداری یا قضایی ولو این که آن کار مربوط به شغل گیرنده مال نباشد؛ خواه آن مال را مستقیماً دریافت کند یا بواسطه شخص دیگری آن را بگیرد. در حقوق کیفری با استفاده از محتویات ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷/۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام و همینطور ماده ۵۹۲ قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵ مجلس شورای اسلامی، رشاء یا رشوه دادن را به نظر می‌رسد چنین تعریف کرد: "جرم رشاء، عبارت است از اینکه کسی وجه یا مال یا سندی را به منظور انجام دادن یا خودداری از انجام کاری که مربوط به یکی از ادارات و سازمان‌های مذکور در ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء می‌باشد، به یکی از مامورین مذکور در این ماده، به طور مستقیم یا غیرمستقیم می‌پردازد". و در حقوق انگلیس چنین آمده است: رشوه عبارت است از یک پیشنهاد یا دادن هر چیزی با ارزش به کسی که دارای شغل عمومی می‌باشد یا به عبارتی پرداخت هر چیزی با ارزش به مامور دولت در حین انجام وظیفه رشوه نامیده می‌شود"^۴.

۲- اقسام رشوه

به طور کلی، رشوه یا برای حکم و قضاوت است یا برای غیر آن؛ بنابراین، رشوه بر دو قسم است: ۱. رشوه در مقام حکم و قضاوت؛ ۲. رشوه در غیر حکم و قضاوت؛ یعنی رشوه در ادارات و مراکز دیگر.

۱. **رشوه در حکم:** رشوه در حکم، دادن مال به قاضی و یا ارائه خدماتی در حق وی است تا او (قاضی) به نفع دهنده حکم نماید یا راه پیروزی و غلبه بر طرف مقابل را به او بیاموزد. هرچند حق با رشوه دهنده باشد و قاضی نیز حکم به حق بکند. به هر حال آنچه برای حکم است و به خاطر حکم داده می‌شود، گرفتن آن بر قاضی مطلقاً حرام است، چه به حق حکم کند و چه به باطل؛ چه خودش مطالبه رشوه کند و چه رشوه دهنده تبرعاً آن را بپردازد.^۵

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: "لعن رسول الله صلی الله علیه و آله... رجلا احتاج الناس الیه لتفقهه فسالهم الشوه؛ پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله لعنت کرده است ... کسی را که مردم به دانایی و فقاہتتش نیاز دارند و او از آنان مطالبه رشوه کند".

همچنین ایشان می‌فرماید: "الرشا فی الحکم فهو الکفر بالله"؛ رشوه‌خواری در مقام قضاوت، کفر به خداوند است".

این دو حدیث دلالت دارند بر اینکه گرفتن رشوه در برابر قضاوت و به کارگیری دانش و تخصص هرچند به حق باشد، حرام است؛ زیرا اطلاق دارند و امام باقر علیه السلام میان قضاوت حق و باطل تفصیل نداده است.

^۴ نیازی، یوسف و پیری، یحیی (۱۳۹۳)، "مجموعه مقالات حقوقی، کیفری، تعزیرات"، چاپ اول، تهران: نشر کتاب آوا.

^۵ عسکری اسلامپور کریمی، (۱۳۹۰)، رشوه‌خواری و انواع آن، ص ۸۴.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

۲. رشوه در غیر حکم و قضاوت: تسری رشوه به غیر حکم، مطلب نو و تازه‌ای نیست؛ زیرا در بعضی از متون فقهی بیان شده که بعضی از علما به عمومیت و شمول رشوه بر غیر مورد قضاوت قائل بوده‌اند. جهت تبیین مطلب، به ذکر برخی از دلایل و شواهد در این باره بسنده می‌کنیم: در کتابهای لغت، از جمله در "مجمع البحرین" درباره معنای رشوه چنین آمده است: "چیزی است که فرد به حاکم یا غیر او می‌دهد تا به نفع او حکم کند، یا مطابق میلش عمل نماید".

در این تعریف، تعبیر "غیر او" بیانگر عمومیت و شمول رشوه بر غیرقاضی و تعبیر "مطابق میلش عمل نماید" نشان دهنده شمول آن بر غیر قضاوت است. این معنای عام و گسترده که در کتابهای لغت آمده است، گواه روشنی بر عدم انحصار رشوه به مورد قضاوت است؛ بنابر این، رشوه شامل همه ادارات و مؤسسات می‌گردد، و اگر کارمندی برای انجام امر باطلی از ارباب رجوع پولی یا چیزی بگیرد، رشوه محسوب می‌شود.

۳- زمینه‌های ارتشاء در بخش خصوصی

جرم ارتشاء به عنوان یک جرم عمومی تلقی می‌شود که فرد به واسطه‌ی سوءاستفاده از موقعیت خود، اقدام به انجام آن می‌کند. یکی از مسائلی که منجر به ایجاد زمینه‌ی انجام این عمل قبیح گردیده، کم‌رنگ شدن قبح این رفتار در جامعه است که آن را یک اتفاق عادی محسوب می‌نمایند. به طور کلی از موضوعاتی که سبب افزایش ارتشاء در بخش خصوصی شده است می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود. - عدم جرم‌انگاری جرم ارتشاء و فقدان ضمانت اجرا، در بخش خصوصی و مبارزه قانونی با آن و برطرف نکردن خلاءهای قانونی در این زمینه - عدم توجه به مولفه‌های تاثیرگذار بر آن از جمله مولفه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی - واگذار کردن خدمات رسانی از سوی دولت به بخش خصوصی و عدم نظارت کافی در این زمینه - کمبود مزایای شغلی، حقوق و وجود متقاضی پرداخت رشوه^۶

۴- تطبیق رشا و ارتشا در بخش خصوصی در کنوانسیون سازمان ملل متحد و حقوق کیفری ایران

در ماده ۲۱ کنوانسیون آمده است که هر کشور عضو، اتخاذ قوانین و سایر اقدامات مقتضی را مدنظر قرار خواهد داد تا موارد زیر در صورتی که به صورت عمدی در خلال فعالیت‌های اقتصادی، مالی، یا بازرگانی ارتکاب یافته باشد، جرم کیفری تلقی شود. در این ماده دو نوع جرم پیش‌بینی شده است: نخست رشا به کارمندان بخش خصوصی، دوم ارتشای اداره‌کنندگان و کارمندان بخش خصوصی. بند الف ماده‌ی ۲۱ کنوانسیون در مورد پرداخت رشوه در بخش خصوصی مقرر می‌دارد: وعده، ارائه، یا دادن مستقیم و غیرمستقیم امتیازی بی‌مورد به هر شخص که در هر جایگاهی برای بخش خصوصی فعالیت یا آن را اداره می‌نماید برای خود آن شخص یا شخص دیگر برای اینکه وی با زیر پا گذاشتن وظایف خود، عملی را انجام دهد یا از انجام آن خودداری نماید. در این بند از ماده، پرداخت رشوه به کارمندان یا مدیران بخش خصوصی در خلال فعالیت‌های اقتصادی، مالی، یا بازرگانی جرم‌انگاری شده است.

^۶ عالیپور، بهزاد (۱۳۹۵)، شروع به جرم رشا و ارتشا در حقوق ایران و فرانسه، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه پیام نور مرکز کرج، ص ۳۵.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

رکن مادی این جرم وعده، یا ارائه، یا دادن یک امتیاز اعم از مالی یا غیرمالی است به اشخاصی که در بخش خصوصی فعالیت می‌کنند یا آن را اداره می‌نمایند. همچنین پرداخت رشوه به این اشخاص باید در جهت زیر پا گذاشتن وظایف این اشخاص برای انجام یا انجام نشدن یک عمل باشد. بنابراین، صرف انجام رکن مادی این جرم یعنی وعده یا ارائه یا دادن یک دیار بدون آنکه این امر در جهت زیر پا گذاشتن وظایف این اشخاص برای انجام و خودداری از انجام عملی باشد، مشمول این قسمت از ماده نیست. این کنوانسیون در راستای مهمترین هدف خود، یعنی مبارزه با فساد، از دولت‌های عضو می‌خواهد که در قوانین کیفری خود، این عمل را جرم‌انگاری نمایند.^۷

با توجه به این رویکرد جامعه‌ی جهانی که در این کنوانسیون، انعکاس یافته است، دولت جمهوری اسلامی ایران به عنوان عضوی از جامعه‌ی جهانی ناگزیر از تعامل با جامعه بین‌المللی و نتیجه این تعامل، هم‌سویی با توصیه‌های این جامعه است. بنابراین، با توجه به الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به این کنوانسیون، دولت ایران باید به تکلیف خود ناشی از تصویب این کمیسیون عمل نماید. در قانون کیفری ایران فقط پرداخت رشوه به کارمندان بخش دولتی جرم انگاری شده است و ماده‌ی ۵۹۲ قانون مجازات اسلامی در زمینه مقرر می‌دارد: "هر کسی علماً و عامداً برای اقدام عملی و امتناع از انجام عملی که از وظایف اشخاص مذکور در ماده‌ی ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبان ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷/۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌باشد وجه یا مالی یا سند پرداخت وجه یا تسلیم مالی را مستقیم یا غیرمستقیم بدهد در حکم راشی است و به عنوان مجازات علاوه بر ضبط مال ناشی از ارتشا به حبس از شش ماه تا سه سال، یا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌شود. بنابراین، لازم است مقنن ایران در راستای مبارزه با فساد مالی و اداری که یکی از مهم‌ترین اهداف دولت جمهوری اسلامی ایران برای الحاق به کنوانسیون مبارزه با فساد است، پرداخت رشوه به کارمندان بخش خصوصی که وظایف عمومی را انجام می‌دهند را نیز جرم‌انگاری نماید.^۸

۵- ضرورت توجه به ارتشا در بخش خصوصی و خलाهای قانونی

با توسعه خدمات و سازمانهای اداری، حفظ سلامت و قانون مداری این نهادها، از مهمترین دغدغه‌های جوامع کنونی است. تامین اعتماد عمومی به سازمانها و دستگاههای اداری، مستلزم نظارت و مراقبت بر آنها و مبارزه با آلودگی و فساد اداری است. فساد اداری موجب تضعیف قانون و نتیجتاً تضعیف ارکان حکومت است. بر این اساس هر گونه داد و ستد خارج از چارچوب قوانین در سازمانهای اداری و یا توسط مامورین دولتی با واکنش کیفری مواجه می‌شود. جرم ارتشاء زمانی محقق می‌گردد که وجه یا مالی به «مامور دولت» پرداخت گردد و افرادی که مامور دولت تلقی نشوند، از دامنه شمول این جرم خارج بوده و تحت این عنوان قابل مجازات نیستند.

اما نکته مهم این است که امروزه به منظور کوچک کردن حجم دولت، تلاش می‌شود بعضی از اعمال و وظایف حاکمیتی به افراد و شخصیت‌های خاصی واگذار شود مانند امر مهم تنظیم اسناد رسمی که در زمره خدمات عمومی می‌باشد. افرادی که مامور به انجام چنین خدماتی می‌شوند، ممکن است هیچ رابطه استخدامی با دولت نداشته باشند اما این امر از اهمیت خدماتی که به آنان واگذار شده

^۷ موسی‌زاده، رضا (۱۳۷۷)، حقوق معاهدات بین‌المللی، چاپ اول، نشر میزان، ص ۱۸۶.

^۸ موسی‌زاده، رضا (۱۳۷۷)، حقوق معاهدات بین‌المللی، چاپ اول، نشر میزان، ص ۱۸۸.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

نمی‌کاهد. اما به دلیل اینکه نمی‌توان جرم ارتشاء را در روابط این افراد و مراجعین محقق دانست، راهکاری برای مبارزه با آلودگی این بخش پیش‌بینی نشده است. از طرفی نمی‌توان فرض ورود اتهام ارتشاء را به همه اشخاص بخش خصوصی متصور دانست. منطقاً ضرورتی نیست که جرم ارتشاء را درباره آن عده از اشخاص بخش خصوصی که در پی فعالیت‌های غیرانتفاعی و شخصی هستند، محقق بدانیم. اما در مورد آن عده از اشخاص بخش خصوصی که مامور به خدمات عمومی هستند، تامین اعتماد عمومی از ضروریات است چرا که فساد در این حوزه از بخش خصوصی می‌تواند در اعتماد عمومی خدشه وارد کرده و موجب اختلال نظام اجتماعی شود. لذا به نظر می‌رسد جرم‌انگاری ارتشاء در بخش خصوصی نیز از اهمیت خاصی برخوردار باشد.

از جمله شرایط لازم برای تحقق جرم ارتشاء، مسئله کارمند بودن یا مامور بودن و داشتن سمت مامور از سوی مرتشی می‌باشد. فلسفه جرم‌انگاری ارتشاء، تامین سلامت دستگاه‌های اداری و تامین اعتماد عمومی به دولت است. اما با عنایت به اینکه امروزه بسیاری از وظایف و خدمات دولت به بخش خصوصی واگذار شده است، ضرورت ایجاد می‌نماید که با هرگونه فساد و تباهی در این حوزه نیز مبارزه شود تا خدمات عمومی ارائه شده توسط این بخش نیز دارای سلامت بوده و موضوع اعتماد عمومی قرار گیرد. واگذاری اختیارات و اقتدارات عمومی به بخش خصوصی بدون پیش‌بینی تضمینات و راهکارهای تامین سلامت آن، سبب می‌شود که شهروندان از این ناحیه مورد ظلم و اجحاف قرار گیرند.^۹

به طور کلی در هر کشور، حفظ امنیت از مهم‌ترین مولفه‌های نظام تلقی می‌شود و خلاهای قانونی از علل عمده ایجاد اختلال در امنیت محسوب می‌گردد. ابهام و خلا قانونی می‌تواند زمینه‌ی وقوع و گسترش جرایم باشد. در خصوص ارتشاء در بخش خصوصی نیز اگرچه در قوانین جدید از جمله قوانین مدیریت خدمات کشوری و همچنین قوانین ارتقاء سلامت مورد اشاره قرار گرفته است، لیکن به صورت جدی مورد جرم‌انگاری قرار نگرفته است.^{۱۰}

۶- پیامدهای منفی عدم جرم‌انگاری ارتشاء در بخش خصوصی

از بین رفتن اعتماد و اطمینان مردم به بخش‌های خصوصی یکی از مهم‌ترین پیامدهای منفی در راستای عدم جرم‌انگاری ارتشاء در بخش خصوصی این بوده که مردم از صحت و درستی اقدامات در بخش‌های خصوصی سلب اعتماد کرده و با مشاهده رشوه‌خواری از اجرای قوانین و حفظ حقوق خود مایوس خواهند گردید.^{۱۱}

۱-۶ عدم اجرای عدالت

^۹ نو فلاح، قدرت‌الله (۱۳۹۲)، ارتشاء در بخش خصوصی، پایان نامه کارشناسی ارشد، در رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه شیراز، واحد بین الملل، ص ۴.

^{۱۰} اشتیاق، وحید (۱۳۸۶)، ضرورت تسری مجازات مرتشی به بخش‌های غیردولتی در حقوق کیفری ایران، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره ۶۶، ص ۶۷.

^{۱۱} دادخدایی، لیلا (۱۳۹۰)، فساد مالی - اداری، و سیاست جنایی مقابله با آن، چاپ اول، تهران: نشر میزان، صفحه ۵۵.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

یکی از موانع اجرای عدالت گستری در جامعه اسلامی، آلوده شدن برخی از قضات، کارگزاران، دولتمردان و صاحبان قدرت (در بخش‌های خصوصی و دولتی) به رشوه‌خواری می‌باشد و از دیرباز یکی از مفاصدی است که گریبان‌گیر جوامع بشری بوده و با توجه به حساسیت و موقعیت کاری افراد، میزان آن در نوسان بوده است. رشوه و عدالت دو دشمن دیرین یکدیگرند به طوری که این پدیده‌ی شوم، بزرگترین مانع اجرای عدالت اجتماعی و قانون به حساب می‌آید. بسیاری از مواقع متخلفین و متجاوزین به حقوق و قوانین اجتماع، از اجرای قانون و عدالت نمی‌هراسند. ستم‌دیدگان و محرومان اجتماع هم اجرای آن مایوس می‌گردند. زیرا می‌دانند با تهیدستی آنان کسی به فریادشان نخواهد رسید.

از این رو، این عمل ناصواب موجب می‌گردد که قانون به سود اغنیا و اقویا اجرا گردد و حقوق ضعیفان پایمال شود. زیرا مستمندان و طبقه متوسط قدرت پرداخت رشته را ندارند و در نتیجه قوانین بازیچه تازه‌ای در دست اغنیا و اقویا برای ادامه ظلم و ستم و تجاوز به حقوق آنان (مستمندان و ضعیفان) خواهد شد. بنابراین، اگر این روند ادامه یابد و رشوه‌خواری‌ها در میان و رشوه‌خواری میان قضات و کارگزاران جامعه شیوع یابد، ضربه‌ای سنگین بر پیکر نظام وارد گشته، همه فضیلت‌ها و ارزش‌های اجتماعی تحت شعاع قرار می‌گیرند.^{۱۲}

۶-۲ افزایش فساد مالی و اداری

از جمله آثار اقتصادی رشوه‌خواری و رشوه‌پردازی آن است که جامعه، کار ناسالم، رسیدن به فرصت‌های زودرس و دستیابی به فرصت‌های اقتصادی ناسالم را برای کار صحیح، کارآمد و خلق ارزش افزوده ترجیح می‌دهد که این پدیده بسیار خطرناک و رشد جامعه را متوقف نموده، آثار زیانباری در پی خواهد داشت. این پدیده شوم اجتماعی، قدرت تولید و سرمایه‌گذاری جامعه را به شدت کاهش می‌دهد. پول و منابع اقتصادی به جای این که در مجاری تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی هدایت شود، در مسیر ناسالم قرار می‌گیرد و در نهایت اینک، وجود رشوه و ارتشاء و پورسانت‌گیری سبب می‌شود که منابع جامعه به شکل ناکارآمد تخصیص یابند.

به طوری که در بسیاری از قراردادهای و بحث پورسانت و رشوه مطرح شود. چه بسیارند پروژه‌ها و قراردادهایی که باید به دست کارآمدترین افراد و نهادها و شرکت‌ها انجام شوند، اما در یک چرخه ارتشاء عمدتاً به سمت بنیادها و نهادها و بخش‌های ناکارآمد تمایل می‌یابند و اقتصاد جامعه را با مشکل جدی روبرو می‌کنند. تجربیات بدست آمده در ایران بیانگر این امر است که یکی از موانع اصلی عدم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ایران است.^{۱۳}

۶-۳ افزایش فاصله طبقاتی

با اندکی مطالعه در جوامع مختلف به روشنی در می‌یابیم که با شیوع رشوه در هر جامعه‌ای، مسیر بسیاری از پیشرفت‌های اجتماعی و ملی در آن جامعه مسدود شده و هزینه هنگفتی را بر دوش سرمایه‌های ملی آن جامعه و سرانجام را بر آحاد مردم تحمیل کرده است که یکی از مهمترین آنها در بعد کلان افزایش فاصله طبقاتی میان اقشار غنی و فقیر است.

^{۱۲} باقرزاده، احد (۱۳۸۳)، جرایم اقتصادی و پولشویی، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد، ص ۱۲۱.

^{۱۳} ساکی، محمدرضا (۱۳۸۹)، حقوق کیفری اقتصادی، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل، ص ۱۲۱.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

۷- راهکارهای پیشگیرانه ارتشاء در بخش‌های خصوصی

- با توجه به توسعه روزافزون ارتشاء در بخش‌های خصوصی و روند افزایش فعالیت در این بخش‌ها، ضرورت دارد تا راهکارهای پیشگیرانه موثری در این حوزه پیش‌بینی گردد. از جمله مواردی که در این راستا از اهمیت بسزایی برخوردار است به شرح ذیل می‌باشند:
- یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین اصول پیشگیری، قانون‌گذاری و جرم‌انگاری است. لذا، اصلاح و بازنگری در سیاست کیفری جرایم اقتصادی در این زمینه در اولویت قرار خواهد داشت.
  - توجه به قوانین و کنوانسیون‌ها و تسری مباحث و مصادیق جرایم اقتصادی آنها در حوزه قوانین جرم ارتشاء
  - کنترل و نظارت بر بخش‌های خصوصی و شناسایی جرایم اقتصادی و علل ارتکاب این جرایم در حوزه مربوطه
  - شناسایی زمینه‌های اصلی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در ارتکاب ارتشاء در بخش‌های خصوصی و اعمال تدابیر موثر در پیشگیری از آن
  - تقویت بنیه اعتقادی و اخلاقی کارکنان بخش خصوصی
  - به وجود آوردن تناسب میان حقوق دریافتی کارکنان و هزینه‌های منطقی آنان در راستای کاهش میزان نیاز آنها به دریافت رشوه

نتیجه‌گیری

رتشاء و ارتشاء از جمله جرایم محسوب می‌شود که در زمره جرایم اقتصادی قرار داشته و اعتماد و اطمینان مردم نسبت به سازمانها و ادارات را از بین خواهد برد. از علل عمده که منجر به ایجاد زمینه‌ی ارتشاء در کشور می‌شود می‌توان به علل اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی اشاره نمود. به علاوه عدم جرم‌انگاری جرم ارتشاء و فقدان ضمانت اجرا در بخش خصوصی و برطرف ننمودن خلاهای قانونی در این حوزه، عدم توجه به مولفه‌های تاثیرگذار آن و واگذار کردن خدمات رسانی از سوی دولت به بخش خصوصی و عدم نظارت کافی در این رابطه سبب افزایش میزان ارتکاب به آن، در این بخش گردیده است. در کشور ایران حتی با وجود جرم‌انگاری ارتشاء در کنوانسیون سازمان ملل متحد، تاکنون به این موضوع توجه نشده و هیچگونه جرم‌انگاری از سوی مقنن در نظر گرفته نشده است.

به طور کلی از پیامدهای منفی عدم جرم‌انگاری ارتشاء در بخش خصوصی می‌توان به از بین رفتن اعتماد و اطمینان مردم به بخش‌های خصوصی، عدم اجرای عدالت، فساد مالی و اداری و فاصله طبقاتی اشاره نمود که در صورت عدم توجه به این معضل، پیامدهای منفی آن، آثار مخرب‌تری بر جای خواهد گذاشت. از این رو، مهم‌ترین اقدام پیشگیرانه در این جهت، قانون‌گذاری و جرم‌انگاری ارتشاء در حوزه بخش‌های خصوصی می‌باشد که مبارزه جدی و موثری ایجاد خواهد ساخت. ضمانت اجرا در جرایم دارای آثار سرکوبگرانه و پیشگیرانه است و با بالا رفتن خطر شناسایی جرم و میزان ارتکاب آن، نیز کاهش پیدا می‌کند.

منابع

۱. اشتیاق، وحید (۱۳۸۶)، ضرورت تسری مجازات مرتشی به بخش‌های غیردولتی در حقوق کیفری ایران، مجله پژوهش‌های

حقوقی، شماره ۶۶، ص ۶۷.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

۲. انیس، ابراهیم و منتصر، عبدالحلیم وسایرین (۱۳۷۲)، المعجم الوسیط، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ص ۳۴۸.
۳. باقرزاده، احد (۱۳۸۳)، جرایم اقتصادی و پولشویی، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد، ص ۱۲۱.
۴. دادخدایی، لیلا (۱۳۹۰)، فساد مالی - اداری، و سیاست جنایی مقابله با آن، چاپ اول، تهران: نشر میزان، صفحه ۵۵.
۵. دهخدا، علی اکبر (۱۳۳۴)، لغت نامه، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۴۶۳.
۶. ساکی، محمدرضا (۱۳۸۹)، حقوق کیفری اقتصادی، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل، ص ۱۲۱.
۷. عالیپور، بهزاد (۱۳۹۵)، شروع به جرم رشا و ارتشا در حقوق ایران و فرانسه، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه پیام نور مرکز کرج.
۸. عسکری اسلامپور کریمی، (۱۳۹۰)، رشوه‌خواری و انواع آن، ص ۸۴.
۹. معین، محمد (۱۳۵۱)، فرهنگ فارسی، جلد دوم، تهران: انتشارات امیرکبیر، ص ۱۶۵۸.
۱۰. موسی‌زاده، رضا (۱۳۷۷)، حقوق معاهدات بین‌المللی، چاپ اول، نشر میزان، ص ۱۸۶.
۱۱. نو فلاح، قدرت‌الله (۱۳۹۲)، ارتشاء در بخش خصوصی، پایان نامه کارشناسی ارشد، در رشته حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه شیراز، واحد بین الملل، ص ۴.
۱۲. نیازی، یوسف و پیری، یحیی (۱۳۹۳)، "مجموعه مقالات حقوقی، کیفری، تعزیرات"، چاپ اول، تهران: نشر کتاب آوا.